

Spis treści

Wykaz ważniejszych skrótów	11
Wstęp	13
Rozdział I. Chrzest warunkiem ważności święceń	23
1. Chrzest jako warunek otrzymania pozostałych sakramentów	23
1.1. Doktryna i dyscyplina Kościoła pośrednio wskazująca na konieczność przyjęcia chrztu	24
1.2. Doktryna i dyscyplina Kościoła bezpośrednio wskazująca na konieczność przyjęcia chrztu	26
1.3. Chrzest krwi i pragnienia a możliwość przyjęcia sakramentów	34
2. Konieczność przyjęcia chrztu przed święczeniami	37
3. Chrzest poza Kościołem katolickim a ważność otrzymanych święceń	50
3.1. Ewolucja doktryny i dyscypliny Kościoła na temat ważności chrztu udzielanego przez innowierców	51
3.2. Prawo współczesne dotyczące ważności chrztu sprawowanego we wspólnotach i Kościołach akatolickich	66
Rozdział II. Płeć człowieka determinantem ważności święceń	79
1. Zakaz święcenia kobiet według doktryny i dyscypliny Kościoła	80
1.1. Teksty Nowego Testamentu	80
1.2. Od czasów patrystycznych do XI wieku	83
1.3. Okres od <i>Dekretu Gracjana</i> do czasów sprzed promulgacji KPK 1917	103
1.4. Od promulgacji KPK 1917 do czasów poprzedzających prace nad rewizją kodeksu Kościoła łacińskiego	116
1.5. Okres od promulgacji KPK 1983 do czasów współczesnych	126
2. Zdatność kobiet do święceń diakonatu	136
2.1. Charakter ordynacji diakonis	137
2.2. Zanik instytucji diakonis	141
2.3. Instytucja diakonis poza Kościołem katolickim współcześnie	142
2.4. Współczesne poglądy uczonych na temat zdatności kobiet do diakonatu	143

3. Płeć człowieka	148
3.1. Etapy biologicznego różnicowania płci	149
3.2. Kryteria płci	152
3.3. Zaburzenia rozwoju płci	158
3.4. Zdarność do święceń osób z zaburzeniami rozwoju płci	166
3.5. Chirurgiczna zmiana lub korekta płci	180
3.6. Chirurgiczna antykoncepcja i inne zabiegi medyczne	184
Rozdział III. Intencja występująca u podmiotu święceń	188
1. Zagadnienia wstępne	189
1.1. Pojęcie intencji	189
1.2. Rodzaje intencji	193
1.3. <i>Recta intentio</i> i <i>debita intentio</i>	201
2. Konieczność posiadania intencji przy przyjmowaniu sakramentów	204
3. Wystarczająca intencja do przyjęcia święceń	209
3.1. Intencja pozytywna	209
3.2. Rodzaj minimalnej intencji	215
4. Używanie rozumu a konieczność posiadania intencji	223
4.1. Dzieci i osoby nieposiadające używania rozumu od urodzenia	224
4.2. Nieposiadający używania rozumu po wyjściu z dzieciństwa	239
4.3. Nieprawidłowość do przyjęcia święceń według kan. 1041 n. 1 KPK 1983	245
4.4. Osoby znajdujące się we śnie lub pod wpływem alkoholu	251
5. Czynniki znoszące lub ograniczające wolne i świadome działanie	255
5.1. Przymus (<i>vis</i>)	256
5.2. Bojaźń (<i>metus</i>)	272
5.3. Podstęp	286
5.4. Ignorancja lub błąd	287
5.5. Inne czynniki wpływające na sformułowanie aktu woli	292
6. Brak wiary	295
7. Konflikt między intencjami	307
7.1. Symulacja	307
7.2. Intencje wewnętrzne wzajemnie się wykluczające	324
8. Wymóg eksterioryzacji aktu woli przyjęcia święceń	329

Rozdział IV. Przyjęcie święceń <i>per saltum</i>	339
1. Ważność święceń otrzymanych <i>per saltum</i>	341
1.1. Zakaz przyjmowania święceń <i>per saltum</i> według przekazów historycznych i tekstów prawnych	341
1.1.1. Okres od czasów patrystycznych do XIX wieku	341
1.1.2. KPK 1917	357
1.1.3. Okres od prac nad rewizją kodeksu Kościoła łacińskiego do czasów współczesnych	359
1.2. Możliwość przyjęcia święceń <i>per saltum</i> według tekstów pozaprawnych	364
2. Skutki przyjęcia święceń biskupich przez mężczyzn niebędących prezbiterami	369
2.1. Pominięcie prezbiteratu przy otrzymaniu święceń biskupich – według przekazów historycznych i dokumentów prawnych	369
2.2. Opinie uczonych	384
2.2.1. Ważność święceń biskupich przy jednoczesnym braku władzy kapłańskiej	385
2.2.2. Ważność święceń biskupich	386
2.2.3. Nieważność święceń biskupich	390
2.3. Różnice i zależności między prezbiteratem a episkopatem – aspekt teologiczny	399
2.4. Obrzędy święceń	415
Zakończenie	427
Bibliografia	447
1. Źródła	447
2. Literatura	462
Abstract	491
Table of contents	495

Wstęp

Według *Katechizmu Kościoła Katolickiego*, święcenia i małżeństwo są dwoma sakramentami nastawionymi na zbawienie innych ludzi. Dla wspólnoty Kościoła – nie pomniejszając roli małżeństwa i rodziny – szczególne znaczenie mają święcenia. Powodują, że przyjmujący je zostają konsekrowani, aby w imię Chrystusa karmili Kościół słowem i łaską Bożą (por. KKK, n. 1534-1535).

Zgodnie z wolą Chrystusa, są trzy stopnie święceń: diakonat, prezbiterat i biskupstwo. Dwa ostatnie uczestniczą w kapłaństwie Chrystusa (por. KKK, n. 1554). Przyjęcie diakonatu skutkuje tym, że wyświęcony staje się duchownym. Niniejszym terminem określani są również prezbiterzy i biskupi (por. KPK 1983, kan. 207, 266§1; KKKW, kan. 323, 358).

Z ustanowienia Bożego i kościelnego wiele zadań w Kościele mogą wypełniać jedynie ważnie wyświęceni duchowni. Na przykład: w nauczycielskim zadaniu Kościoła przymiotem nieomyślności – pod pewnymi warunkami – cieszy się biskup Rzymu i Kolegium Biskupów (por. KPK 1983, kan. 749; KKKW, kan. 597); również do głoszenia homilii w czasie Mszy świętych uprawnieni są jedynie duchowni (por. KPK 1983, kan. 767§1; KKKW, kan. 614§4). W uświęcającym zadaniu Kościoła: sakrament bierzmowania, Eucharystii, pokuty i pojednania, namaszczenia ważnie sprawują tylko kapłani. Natomiast święceń ważnie udzielają jedynie biskupi (por. KPK 1983, kan. 882, 900§1, 965, 1003§1, 1012; KKKW, kan. 694, 699§1, 722§1, 739§1, 744). Większość sakramentaliów mogą sprawować duchowni (por. KPK 1983, kan. 1168).

Tylko duchowni mogą otrzymać urzędy, do których wykonywania wymaga się władzy święceń albo kościelnej władzy rządzenia (KPK 1983, kan. 274).

Skoro realizacja misji Kościoła w dużej części zależna jest od posługiwania w nim duchownych, istotne jest – z punktu widzenia dobra wspólnoty – aby święcenia były ważnie udzielane. Najwyższy ustawodawca stanowi (w kan. 841 KPK 1983 i kan. 669 KKKW): „Ponieważ sakramenty są te same dla całego Kościoła i należą do depozytu wiary, tylko do najwyższej władzy kościelnej należy zatwierdzanie lub określanie tego, co jest wymagane do ich ważności”.

Na nieważność sakramentu mogą mieć wpływ czynniki: a) występujące po stronie podmiotu święceń (por. KKK, n. 1577; KPK 1983, kan. 1024; KKKW, kan. 754), b) występujące po stronie szafarza (por. KKK, n. 1576;

KPK 1983, kan. 1012; KKKW, kan. 744), c) związane ze znakiem sakramentalnym – materią i formą (por. KKK, n. 1573; KPK 1983, kan. 1009§2; KKKW, kan. 744), d) związane ze skutkami samego sakramentu (z naturą sakramentu) – tym, że sakrament święceń wyciska „niezarty charakter duchowy i nie może być powtarzany ani udzielany tylko na pewien czas” (por. KKK, n. 1583; KPK 1983, kan. 845; KKKW, kan. 672§1)¹.

Powszechnie w Kościele przyjmuje się, że podmiotem zdolnym do przyjęcia sakramentów jest jedynie żyjący człowiek (*in statu viatoris*). Oznacza to, że aniołowie – jako czyste duchy – nie mogą otrzymać sakramentów. Zwierzęta – jako nierozumne istoty – również nie są zdolne do ich przyjęcia. Martwe ciała i przedmioty nie mogą otrzymywać sakramentów, ponieważ nie są osobami ludzkimi. Oddzielone od ciała dusze nie otrzymują łaski sakramentalnej, ponieważ nie są zdolne do przyjęcia jakiegokolwiek obrzędu oraz dlatego że osiągnęły już cel ostateczny.

Pismo Święte wskazuje, że jedynie ludzie żywi mogą ważnie otrzymywać sakramenty². W Liście do Hebrajczyków czytamy: „Každy bowiem arcykapłan z ludzi brany, dla ludzi bywa ustanawiany w sprawach odnoszących się do Boga, aby składał dary i ofiary za grzechy” (Hbr 5,1). Św. Paweł w 1 Liście do Koryntian pisze: „Bo inaczej czegoż dokonają ci, co przyjmują chrzest za zmarłych?” (1 Kor 15,29). W Liście do Efezjan Apostoł Narodów stwierdził: „I On ustanowił jednych apostołami, innych prorokami, innych ewangelistami, innych pasterzami i nauczycielami dla przysposobienia świętych do wykonywania posługi, celem budowania Ciała Chrystusowego, aż dojdziemy wszyscy razem do jedności wiary i pełnego poznania

¹ F. Bączkiewicz, J. Baron, W. Stawinoga, *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*, t. 2, Opole 1958, s. 64-79, 89-92; W. Granat, *Sakramenty święte. Część I. Sakramenty w ogólności, Eucharystia*, Lublin 1961, s. 58-113; E. Doronzo, *Tractatus dogmaticus. De Sacramentis in Genere*, Milwaukee 1946, s. 264-365, 423-495; H. Noldin, *Summa theologiae moralis*, vol. 3. *De sacramentis* (recognovit A. Schmitt, novam ed. paravit G. Heinzel), Oeniponte 1955, s. 3-35, 387-410 (tekst tej książki ze stron wskazanych w kolejnych przypisach niniejszego opracowania tłumaczył tłumacz nieznany); F. X. Wernz, P. Vidal, *Ius canonicum ad codicis normam exactum*, t. 4. *De rebus*, vol. 1, *Sacramenta – Sacramentalia – Cultus divinus – Coemeteria et Sepultura ecclesiastica*, Romae 1934, s. 28-34, 201-236, 259-270 (strony tej książki wskazane w kolejnych przypisach niniejszego opracowania tłumaczył tłumacz nieznany).

² J. Pohle, A. Preuss, *Dogmatic theology*, t. 8. *The Sacraments I. The Sacraments in General, Baptism, Confirmations*, Freiburg – London 1915, s. 191; G. L. Müller, *Dogmatyka katolicka*, tł. W. Szymona, Kraków 2015, s. 569, 647, 653; E. F. Regatillo, *Ius sacramentarium*, vol. 2. *De ordine, de matrimonio, de sacramentalibus*, Santander 1946, s. 40 (tekst tej książki ze stron podanych w przypisach niniejszej pracy tłumaczyli: s. 12-13 – Kamil Barański, 40-42, 70 – tłumacz anonimowy); Z. Janczewski, *Ważność sprawowania sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego uzdrowienia i święceń w porządku prawnym Kościoła Katolickiego*, Warszawa 2011, s. 27-29.

Syna Bożego, do człowieka doskonałego, do miary wielkości według Pełni Chrystusa” (Ef 4,11-13).

Praktykę przyjmowania sakramentów w intencji zmarłych potępił już III Synod w Kartaginie, który miał miejsce 13 i 28 sierpnia 397 roku. Ojcowie synodalni stwierdzili: „Aby nie udzielano Komunii ciałom zmarłych. Pan przecież rzekł: Bierzcie i jedzcie, a zwłoki nie mogą brać ani jeść. Ponadto, należy się wystrzegać, aby słabość braci nie mniemała, że można chrzczyć zmarłych, ponieważ [Pan] przestrzega przed udzielaniem Eucharystii zmarłym”³.

Okazuje się jednak, że „bycie żywym człowiekiem” to nie jedyne warunki do ważnego otrzymania większości sakramentów. Oprócz sakramentu chrztu po stronie podmiotu sakramentu muszą zostać spełnione również inne wymagania (KKK, n. 1246; KPK 1983, kan. 864; KKKW, kan. 679).

Dysponując takimi założeniami, pierwszorzędnym celem niniejszej rozprawy autor uczynił wyodrębnienie kryteriów, które muszą zostać spełnione – według obecnie obowiązującego prawa Kościoła katolickiego – przez żywego człowieka, aby sakrament święceń był przez niego ważnie przyjęty. Zadanie to nie było łatwe do zrealizowania, gdyż promulgowana w kodeksie z 1983 roku w kan. 1024 norma – „Święcenia ważnie przyjmuje tylko mężczyzna (*vir*) ochrzczony” (por. KKKW, kan. 754) – nie streszcza wszystkich elementów, które muszą być spełnione przez żywego człowieka dla ważnego przyjęcia święceń. Drugorzędnym celem było natomiast ukazanie owych kryteriów w kontekście prawnohistorycznym, obrazującym ewolucję doktryny i dyscypliny w tej materii. Studium to ma więc w większości charakter prawnohistoryczny.

Punktem wyjścia do przedstawienia złożonej tematyki była analiza normy zapisanej w kan. 1024 KPK 1983 i kan. 754 KKKW – pozwalającej sformułować hipotezy: 1) tylko ochrzczony ważnie przyjmuje święcenia, 2) tylko mężczyzna ważnie przyjmuje święcenia. Postawienie kolejnych hipotez umożliwiła autorowi dopiero analiza tekstów prawnych i historycznych, wsparta wynikami badań: biblistów, teologów i antropologów.

Dalszymi rozpatrywanymi w pracy hipotezami są: 3) podmiot święceń, który osiągnął używanie rozumu, dla ważnego otrzymania święceń musi wzbudzić intencję ich przyjęcia, 4) święcenia należy przyjmować według określonego porządku.

W tym miejscu warto nadmienić, że tak sprecyzowana problematyka – stanowiąca pierwszorzędną i drugorzędną cel niniejszej pracy – do tej pory nie została całościowo podjęta w literaturze kanonistycznej. W piśmiennic-

³ Cyt. Synod Kartagiński III, n. 4, 13 i 28.08.397, SeCL, t. 4, s. 74-74*.

twie polskim jedynie ks. prof. Zbigniew Janczewski w 2011 roku wprost poruszył to zagadnienie w monografii pt. *Ważność sprawowania sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego uzdrowienia i święceń w porządku prawnym Kościoła Katolickiego*. W przywołanej publikacji materia dotycząca podmiotu święceń stanowiła wyłącznie część większego opracowania. W literaturze światowej, poza kilkoma publikacjami bądź rozprawami doktorskimi – podejmującymi tę problematykę pośrednio i zarazem mniej wyczerpująco albo koncentrującymi się wyłącznie na wybranym aspekcie jednej z przedstawionych hipotez – zagadnienie warunków, jakie musi spełnić podmiot święceń dla ważnego przyjęcia sakramentu, nie zostało dogłębnie opracowane. Przeważnie kwestia ta była przedstawiana w podręcznikach akademickich dotyczących w ogólności sakramentów lub sakramentu święceń, przy czym w większości wydane były one – co również należy podkreślić – przed publikacją kodeksu w 1983 roku.

Cała praca podzielona została na cztery rozdziały, związane z wcześniej sformułowanymi hipotezami. Są one poprzedzone spisem treści, wykazem skrótów oraz wstępem.

Przedmiotem zainteresowania autora w rozdziale pierwszym było ukazanie konsekwencji przyjęcia sakramentu święceń przez osobę nieochrzczonej. Dla wyjaśnienia tego zagadnienia przybliżone zostały czytelnikowi teksty biblijne, teologiczne oraz prawne w ujęciu historycznym, mające potwierdzić zasadę teologiczno-prawną, że chrzest święty jest fundamentem i bramą sakramentów.

Po zaprezentowaniu ewolucji doktryny i dyscypliny dotyczącej konieczności przyjęcia chrztu przed przystąpieniem do sakramentów (w ogólności) skoncentrowano uwagę na związku przyjęcia chrztu przez podmiot święceń z ważnością otrzymanych święceń. W tym celu dokonana została analiza przepisów prawnych. Nie ograniczając się wyłącznie do aktualnie obowiązującego w Kościele katolickim prawa, autor pracy sięgnął do licznych źródeł historycznych. Ich analizę wzbogacił odwołaniem się do opinii uczonych i papieży na temat możliwości przyjęcia święceń przez nieochrzczonego mężczyznę.

Podjmując się wyjaśnienia postawionej hipotezy, że święcenia ważne przyjmuje człowiek ochrzczony, autor nie ograniczył się wyłącznie do istniejącej zależności między przyjęciem chrztu a ważnością otrzymanych święceń. Dociekał również, czy przyjęcie chrztu poza wspólnotą Kościoła katolickiego ma „samo w sobie” jakikolwiek wpływ na ważność święceń otrzymanych w Kościele katolickim. W tym celu przyjrzał się tekstom teologicznym i prawnym, oficjalnym i nieoficjalnym, zawierającym prawo współcześnie obowiązujące oraz prawo mające jedynie wartość historyczną – na temat ważności chrztu udzielanego poza Kościołem katolickim.

Uzupełnienie refleksji autora stanowi informacja: jak Kościół katolicki dzisiaj rozeznaje ważność sakramentu chrztu sprawowanego przez niektóre Kościoły i wspólnoty akatolickie. Ze względu na fakt, że ważność chrztu udzielanego poza wspólnotą Kościoła katolickiego nie stanowiła przedmiotu badań, autor nie podał wyczerpującego katalogu wszystkich występujących na świecie wspólnot i Kościołów, zaopatrzonego we wzmiankę o ważności chrztu w nich sprawowanego.

Rozdział drugi został poświęcony badaniom nad wyłączną zdatnością mężczyzn do otrzymania święceń. Dla uzasadnienia hipotezy, że tylko mężczyźni mogą otrzymać święcenia, autor publikacji dokonał analizy bogatej literatury dotyczącej podmiotu święceń pod kątem płci osoby przystępującej do święceń.

Osobnym badaniom zostało poddane zagadnienie zdatności kobiet do otrzymywania diakonatu. W związku z tym znajdujemy w pracy próbe udzielenia odpowiedzi na pytania: Jaki charakter miała ordynacja diakonis w Kościele katolickim? Czy były to święcenia we właściwym tego słowa znaczeniu? Kiedy w historii Kościoła katolickiego zanikła instytucja diakonis? Czy w innych Kościołach i wspólnotach akatolickich są one nadal ordynowane? Aby odpowiedzieć na te pytania oraz na pytanie zasadnicze – czy jest możliwa zmiana przepisów Kościoła katolickiego mająca na celu dopuszczenie kobiet do diakonatu? – autor sięgnął do opinii licznych uczonych wyopowiadających się na ten temat.

Ponieważ rozdział drugi dotyczy ważności święceń rozpatrywanej ze względu na płeć podmiotu sakramentu, autor publikacji starał się również wskazać kryterium zróżnicowania płci. Dlatego też odwołał się do aktualnego stanu badań nauk medycznych i biologicznych w zakresie etapów rozwoju płci człowieka, nie pomijając tego, co na ten temat mają do powiedzenia nauki teologiczne.

Wśród części przedstawicieli wspomnianych nauk medycznych i biologicznych panuje przekonanie teoriopoznawcze, że opisanie płci człowieka jest niemożliwe. Jedni specjaliści uważają, że zagadnienie to jest skomplikowane ze względu na fakt, że płeć człowieka determinuje wiele czynników – niejednokrotnie trudnych do opisanego ze względu na dotychczasowy stan wiedzy. Inni eksperci wspomnianych nauk, i niektórzy teolodzy, dla odmiany koncentrują się na jednym z wybranych elementów kryteriów/etapów rozwoju płci – absolutyzując go. Wskazane przez siebie „zabsolutyzowane” kryterium nazywają płcią (np. płeć chromosomalna, płeć mózgu) i utożsamiają je z płcią osoby (płeć żeńska i płeć męska). Następuje w ten sposób pomieszanie pojęć.

Celem niniejszej rozprawy było ukazanie, że w oparciu o jedno określone kryterium możliwe jest opisanie płci osoby na potrzeby kanonistyki –

i wskazanie tym samym, co warunkuje bycie mężczyzną, a co bycie kobietą. Niespełnienie tego kryterium ze strony podmiotu święceń oznaczałoby, że – z punktu widzenia kanonistyki – nie będzie możliwe uznanie osoby w sposób pewny za mężczyznę lub kobietę. Autor starał się uporządkować terminy, odróżniając pojęcie płci osoby od „kryterium płci” lub od „etapów rozwoju płci”. Aby zrealizować postawione cele, odwołał się do obecnej wiedzy nauk biologicznych oraz medycznych w takim zakresie, w jakim służyło to wyjaśnieniu postawionej hipotezy.

Autor – nie usurpując sobie prawa do tytułu eksperta nauk medycznych – pragnie zaznaczyć, że rozdział ten nie pełni funkcji podręcznika medycyny i nie opisuje całego procesu determinacji płci. Ogranicza się tylko do wybranych – na potrzeby pracy – elementów procesu rozwoju płci. Odwołania do nauk medycznych i biologicznych mają na celu jedynie zobrazowanie możliwości wystąpienia anomalii przy poszczególnych etapach rozwoju płci. Przywołana wiedza medyczna i biologiczna została skonsultowana z ks. dr. n. med. Marcinem Łyżniakiem, specjalistą biologii medycznej, któremu autor w tym miejscu serdecznie dziękuje za okazaną pomoc.

W kolejnym rozdziale została poddana analizie hipoteza, że ten, kto osiągnął używanie rozumu, musi mieć intencję przyjęcia święceń, aby sakrament został ważnie otrzymany.

Tak sformułowany przedmiot badań trzeciego rozdziału domagał się usystematyzowania wiedzy na temat pojęcia intencji oraz różnych jej rodzajów. Po przybliżeniu czytelnikowi koniecznej terminologii autor zbadał, czy doktryna Kościoła domaga się od przyjmującego sakramenty jakichkolwiek aktów, aby zostały one ważnie otrzymane. Następnie, odwołując się do nauczania papieży oraz uczonych teologów i kanonistów, sprecyzował, jaki rodzaj intencji jest wystarczający po stronie podmiotu święceń do ważnego ich przyjęcia.

Ponieważ dzieci i osoby trwale pozbawione używania rozumu nie są w stanie podejmować działań w sposób wolny i świadomy, autor przeanalizował, co doktryna i dyscyplina mają do powiedzenia na temat ich zdadności do otrzymania święceń.

W związku z tym, że były przypadki przystępowania do sakramentów przez osoby habitualnie posiadające pełne używanie rozumu, u których procesy wolitywno-poznawcze zostały zaburzone całkowicie lub tylko częściowo, autor zbadał wpływ różnego rodzaju czynników na ważność przyjętych święceń.

Szczególną uwagę autor skoncentrował na przymusie (*vis*) i bojaźni (*metus*). Zapoznał czytelnika z różnymi przekazami historycznymi, opisującymi przyjęcie święceń przez mężczyzn przymuszonych do tego. Przeanalizował

dokumenty papieży – ukazujące ewolucję doktryny – na temat wpływu przymusu na ważność święceń. Przywołał wybrane wyroki Stolicy Apostolskiej dotyczące spraw, w których rozstrzygana była ważność symulowanego przyjęcia święceń pod wpływem bojaźni bądź przymusu. Ukazał liczne normy prawne Kościoła powszechnego i Kościołów partykularnych na temat wolnego przyjmowania święceń oraz obowiązków z nimi związanych.

Od wzbudzonego aktu woli należy odróżnić manifestację posiadania intencji. W związku z tym autor publikacji poświęcił uwagę skutkom przyjęcia święceń przez podmiot święceń, który zewnętrznie manifestuje wolę przyjęcia święceń, wbrew posiadanej intencji negatywnej lub mimo braku wzbudzenia jakiegokolwiek intencji wewnętrznej. Oprócz tego autor poruszył kwestię przyjęcia święceń przez tego, kto wzbudził dwie lub więcej intencji wewnętrznych wzajemnie się wykluczających. Badając zagadnienie konfliktu intencji oraz braku spójności między eksterioryzacją aktu woli a posiadaną intencją wewnętrzną, odwołał się do dokumentów papieskich oraz bogatej literatury teologiczno-kanonistycznej w tej materii.

Przy okazji analizy wpływu braku intencji przyjęcia święceń na ważność otrzymanego sakramentu podjęta została w tym rozdziale również problematyka skutków otrzymania święceń przez niewierzącego. Ponieważ wiara dotyczy dóbr nadprzyrodzonych i nie daje się sprowadzić wyłącznie do aspektu czysto psychologicznego, autor opracowania nie umieścił tego podrozdziału w części rozprawy dotyczącej czynników znoszących lub ograniczających wolne i świadome działanie, lecz zrobił to w osobnym podrozdziale. Trzeba zauważyć, że chociaż z teologicznego punktu widzenia problematyka dotycząca związku braku wiary i ważności sakramentów cały czas ewoluje, to z formalno-prawnego punktu widzenia jest ona postrzegana niezmiennie. Nic nie stoi jednak na przeszkodzie, aby za jakiś czas – gdy refleksje teologów zostaną uwzględnione w ustawodawstwie – zagadnienie wiary podmiotu sakramentów w tego typu opracowaniach stanowiło osobny rozdział. W tej części pracy wnioski teologów skonfrontowane zostały z aktualnie obowiązującymi normami prawa, bezpośrednio ukazującymi ważność sakramentu święceń przyjmowanego przez apostatów i heretyków.

Na zakończenie trzeciego rozdziału autor udzielił odpowiedzi na pytanie: czy eksterioryzacja aktu woli przyjęcia święceń jest konieczna do ważnego otrzymania sakramentu?

W ostatnim rozdziale została zbadana hipoteza, że przyjmowanie święceń według kolejności stopni ma związek z ważnością otrzymanego sakramentu. Innymi słowy, wyjaśniono, czy ważne są święcenia przyjęte *per saltum*.

Biorąc pod uwagę różnego rodzaju kontrowersje, analiza materiału została przeprowadzana w dwóch kierunkach. Po pierwsze – w kierunku moż-

liwości przyjęcia święceń *per saltum* (w ogólności). Po drugie – w kierunku możliwości przyjęcia święceń episkopatu przez mężczyznę niebędącego prezbiterem (w szczególności). W tym celu przebadane zostały liczne dokumenty prawne i historyczne dotyczące owych zagadnień, a także opinie uczonych, żyjących w różnych okresach Kościoła.

Ze względu na liczne niejasności związane z przyjęciem święceń biskupich *per saltum* badania zostały poszerzone o analizę tekstów teologicznych (również doktrynalnych), ukazujących zależności oraz różnice występujące między episkopatem i prezbiteratem. Uwagę skoncentrowano także na obrzędach święceń – pochodzących głównie z pierwszego tysiąclecia Kościoła – aby na ich podstawie wykazać, czy teksty liturgiczne dopuszczały udzielenie święceń biskupich nieprezbiterom. Nie zabrakło też refleksji biblijnej nad fragmentami Nowego Testamentu pozwalającymi wyrobić sobie pogląd o tym, jak kształtowała się struktura hierarchiczna pierwotnego Kościoła.

Całość opracowania autor zwieńczył zakończeniem, w którym w sposób sumaryczny przedstawił wyniki badań.

Dla konfirmacji lub falsyfikacji przedstawionych hipotez konieczne było przeprowadzenie badań licznych źródeł kanonistycznych i niekanonistycznych. Wśród źródeł prawa w pierwszej kolejności należałoby zwrócić uwagę na: akta wczesnochrześcijańskich synodów oraz soborów powszechnych, *Dekret Gracjana*, kodeks Pio-Benedyktyński, *Kodeks prawa kanonicznego* z 1983 roku, *Kodeks kanonów Kościołów wschodnich*. W opracowaniu zagadnienia niezbędne okazało się sięgnięcie też do źródeł niekanonistycznych, takich jak: Pismo Święte, teksty historyczne, patrystyczne i liturgiczne. Poza materiałem źródłowym w analizie problemu autor wykorzystał obfitą literaturę kanonistyczną i niekanonistyczną wydaną przed promulgacją kodeksu z 1983 roku i po niej – pośrednio lub bezpośrednio dotyczącą przedłożonej problematyki. Źródła i literatura zostały wyszczególnione w bibliografii.

W zdecydowanej większości materiał, na podstawie którego prowadzone były badania, nie został dotąd przetłumaczony na język polski. W niektórych przypadkach autor opierał się na tłumaczeniach wybranych fragmentów tekstów dokonanych specjalnie na potrzeby tego studium, co zostało zaznaczone w przypisach.

W tym miejscu autor pragnie podziękować wszystkim tym, którzy wsparli go swoją znajomością języków. Niektórzy z nich chcieli pozostać anonimowi.

Biorąc pod uwagę złożony charakter niniejszej pracy oraz materiał, na podstawie którego prowadzono badania, aby jak najlepiej zrealizować postawione cele, autor posługiwał się metodami: pozytywną, historyczną oraz systematyczną.

Spełnienie odpowiednich warunków ze strony podmiotu święceń, koniecznych do ważnego przyjęcia sakramentu, jest niezwykle istotne dla wspólnoty Kościoła, w której duchowny będzie posługiwał. Niestety, można odnieść wrażenie, że w literaturze kanonistycznej i teologicznej zagadnienie to często jest pomijane albo przedstawiane tylko pobieżnie. Wiele powstałych publikacji poświęconych zostało małżeństwu (drugiemu z sakramentów nastawionych na zbawienie innych ludzi) i warunkom, jakie muszą spełnić nupturienci, aby ważne je zawrzeć. Niniejsza publikacja zaś wypełnia istniejącą lukę odnośnie do święceń i może okazać się przydatna dla formatorów seminaryjnych, pracowników kurii, a przede wszystkim dla samych alumnów, przy procesie dopuszczania kandydatów do święceń.

Abstract

The problem of the validity of receiving the sacrament of Holy Orders in the law of the Catholic Church

It is commonly accepted in the Church that a subject capable of receiving the sacraments is only a living person (*in statu viatoris*). It turns out, however, that “being a living person” is not the only condition for the valid reception of the majority of the sacraments. In addition to the sacrament of baptism, on the part of the sacrament’s recipient other requirements must also be fulfilled (CCC, n. 1246; CIC 1983, c. 864; CCEO, c. 679).

The primary aim of the author of this dissertation is to distinguish the criteria that must be met – according to the current law of the Catholic Church – by a living person for the sacrament of Holy Orders to be validly received by him. The secondary goal is to show these criteria in the legal and historical context, illustrating the evolution of the doctrine in this matter. Thus, the study has a mostly legal and historical character.

The starting point for the presentation of the complex subject is the analysis of the norm recorded in c. 1024 CIC 1983 and c. 754 CCEO – allowing to formulate the hypotheses: 1) only a baptized person receives ordination validly, 2) only a man receives ordination validly. But the analysis of legal and historical texts, supported by the research findings of biblical theologians, theologians, and anthropologists allowed the author to assume subsequent hypotheses.

The further hypotheses considered in the work are: 3) the subject of ordination, having reached the use of reason, for the valid reception of Holy Orders, must arouse the intention of its reception, 4) ordination should be received in a specific order.

The whole dissertation has been divided into four chapters, related to the mentioned *hypotheses*. They are preceded by a list of contents, a list of abbreviations, and an introduction.

The subject of the author’s interest in the first chapter is to show the consequences of receiving the sacrament of Holy Orders by an unbaptized person.

The second chapter is devoted to research into the exclusive fitness of men to receive ordination. The criteria for gender diversity are shown in it.

The third chapter examines the hypothesis that one who has achieved the use of reason must have the intention of receiving ordination for the sacrament to be validly received.

The last chapter examines the hypothesis that the reception of Orders by way of degrees is relevant for the validity of the received sacrament. In other words, it is explained whether the ordination received *per saltum* is valid.

The research carried out in this study shows that the conditions in canon law that must be met by the candidate to be able to validly receive the sacrament of Holy Orders do not constitute any novelty. Although the norms describing these criteria have existed for a long time – some were even recognized in the original Church – for a long time they were not associated with the validity of the ordination received. A clear breakthrough to recognize the consequences of non-observance of the conditions contained in them occurred only in the second millennium of Church history.

A breakthrough in shaping the doctrine of the Catholic Church on the necessity of receiving baptism before other sacraments came in the 13th century. From that moment on, the popes and scholars, speaking about holy baptism by water, note that it is the foundation and gate of the other sacraments and that thanks to it a human being acquires the ability to receive other sacraments. After the definitive wording at the Council of Trent in the sixteenth century that baptism is necessary for salvation, the Holy See had no doubt that baptism must be received by those who are to receive other sacraments.

The norms in which the legislator explicitly states that the sacrament of Holy Orders can be validly received only by a baptized man appear in all the codices of the Catholic Church (see c. 968§1 CIC 1917, c. 1024 CIC 1983, c. 754 CCEO). It is not allowed to dispense from compliance with them. This ancient law is based on the law of God and as such in the practice of the Church it has been invariably binding.

The fact of being baptized in a non-Catholic Church or community does not affect the validity of the Holy Orders received in the Catholic Church.

Detailed research carried out in the second chapter of the study showed that the next condition on which the validity of the Orders received depends is being male. In Church history, no other requirement regarding the valid celebration of any sacrament has aroused so much controversy as the inability of women to receive ordination.

The apostolic letter of John Paul II *Ordinatio sacerdotalis* of May 22, 1994 turned out to be a breakthrough in defining the source of the norm containing the prohibition of priestly ordination of women. In it, the Pope declared definitively that the Church has no authority to confer priestly ordination on women and that this matter “pertains to the Church’s divine constitution itself”.

As far as the possibility of giving diaconal Orders to women is concerned, it can be argued that the ordination of deaconess in the Church was not

identical to ordination to the diaconate. The existence of a few exceptions in the history of the Church – allowing to say that women can be deacons – does not undermine, but only weakens the decisive character of the thesis that women cannot receive the diaconate. Instead of assigning its certainty, we will define it as probable.

When talking about the suitability of men to receive ordination, one must also consider what really determines in a person that he is a man or a woman. Considering the state of knowledge of biological sciences, it seems reasonable to accept Lanza's theory as best reflecting reality. This author recognizes the "nature" and "material" of the gonads, i.e. the histological characteristic of the gonad of a given sex, to be the most appropriate criterion allowing to determine the sex of a human being. This criterion (unfortunately not allowing to describe reality fully), adopted for theological and canonical sciences – as the history of theological and canonical thought shows – may change over time due to the progress of biological sciences.

Research conducted for the purposes of this study shows that in the canon law codes not all conditions required for the valid reception of the sacrament of ordination are presented so clearly, as has been mentioned so far: that the subject of ordination must be a baptized man. Among the norms promulgated in them, it is impossible to find an indication that a man who has achieved the use of reason should have the intention of receiving ordination. This topic is dealt with in the third chapter of this study.

Nowadays, it is considered universal that one who has achieved the use of reason, in order to receive a valid ordination, needs a minimum of habitual intention, aroused by a positive act of will. Most authors claim that the habitual intention must be direct (*explicita*) and not only indirect (*implicita*) – defined by these terms because of a reference of the act of will to the object and purpose, and not because of the means of its exteriorization. As for the manifestation of the act of will, it seems that it is not necessary for the validity of the ordination received, but only for liceity. Therefore, the "reflex" (*reflexa*) intention would be sufficient – that is, one that is not explicitly manifested (by word or action).

As for the possibility of receiving Orders by men who have not achieved the use of reason – that is also by children – no one doubts that they can validly receive the ordination of the diaconate and presbyterate, despite their inability to arouse any intent. Some authors doubt only whether these persons can validly be ordained as bishops, but their arguments turn out to be unconvincing.

Since arousing intention is a human act, it should be done consciously and in freedom – both external (*ab extrinseco*) and internal (*ab intrinseco*).

Lack of faith by itself does not affect the validity of ordination, unless it causes an error concerning the object of intention.

From the analysis of the sources, it may be unambiguously concluded that Orders of every degree (including that of the presbyterate) received *per saltum* are valid. This undoubted thesis, however, cannot be formulated in relation to the episcopal ordination, received by a man who is not a presbyter. The question of the importance of the episcopal consecration *per saltum* has not yet been definitively settled.

It should also be noted that the analysis of the collected material clearly shows that the lawmakers, by legislating, exhibited a great restraint in establishing norms disqualifying the subject of Holy Orders for the valid receipt of the sacrament. In contrast to the matrimonial law, in which there are two-fold norms disqualifying nupturients to validly contract marriage (which either do or do not have a basis in God's law), in the law regulating ordination, the legislator limited himself to making norms proclaiming God's law. Sometimes – as in the case of the possibility of the ordination of women to deacons – the law rests on the Church's tradition and the belief existing in the Church (but not on certainty) that the norm has a basis in God's law.

In some cases, the highest legislator – without having sufficient knowledge of the subject and because of the existing factual or legal (and also doctrinal) doubts – refrains from giving a definitive solution to whether the Orders received in the given circumstances are valid or not. An example is the issue of the possibility of receiving ordination by a real hermaphrodite, or the reception of episcopal ordination *per saltum*. In this situation, the legislator leaves room for a scholarly discussion.

tłumaczyła Agnieszka Burakowska

Table of contents

List of the most important abbreviations	11
Introduction	13
Chapter I. Baptism as a condition of the validity of ordination	23
1. Baptism as a condition of receiving other sacraments	23
1.1. The doctrine and discipline of the Church indirectly indicating the necessity of receiving baptism	24
1.2. The doctrine and discipline of the Church directly indicating the necessity of receiving baptism	26
1.3. The baptism of blood and desire and the possibility of receiving the sacraments	34
2. The necessity of receiving baptism before ordination	37
3. Baptism outside the Catholic Church and the validity of received orders	50
3.1. The evolution of the Church's doctrine and discipline regarding the validity of the heterodox baptism	51
3.2. Modern law regarding the validity of baptism administered in non-Catholic communities and Churches	66
Chapter II. Sex of a person as a determinant of the validity of ordination	79
1. The ban on the ordination of women according to the doctrine and discipline of the Church	80
1.1. Texts of the New Testament	80
1.2. From patristic times to the eleventh century	83
1.3. The period from the <i>Decretum Gratiani</i> to the times before the promulgation of the CIC 1917	103
1.4. From the promulgation of the CIC 1917 to the times preceding the work on the revision of the Latin Church Code	116
1.5. The period from the promulgation of the CIC 1983 up to present times	126
2. Suitability of women for ordination to the diaconate	136
2.1. The nature of the ordination of deaconesses	137
2.2. The disappearance of the ministry of deaconesses	141
2.3. The ministry of deaconesses outside the Catholic Church today	142

2.4. Modern views of scholars on the suitability of women for the diaconate	143
3. Sex of a human being	148
3.1. Stages of biological sex differentiation	149
3.2. Sex criteria	152
3.3. Sex development disorders	158
3.4. Suitability for ordination of persons with sex development disorders	166
3.5. Surgical change or correction of sex	180
3.6. Surgical contraception and other medical treatments	184
Chapter III. Intention in the subject of ordination	188
1. Introductory issues	189
1.1. The notion of intention	189
1.2. Kinds of intention	193
1.3. <i>Recta intentio</i> and <i>debita intentio</i>	201
2. The necessity of having an intention when receiving the sacraments	204
3. Sufficient intention to receive the ordination	209
3.1. Positive intention	209
3.2. Type of a minimal intention	215
4. Use of reason and the necessity of having an intention	223
4.1. Children and persons who are deprived of the use of reason from birth	224
4.2. People who do not use reason after the end of childhood	239
4.3. Irregularity to receive ordination according to c. 1041 n. 1 CIC 1983	245
4.4. Persons who are asleep or under the influence of alcohol	251
5. Factors eliminating or limiting free and conscious action	255
5.1. Force (<i>vis</i>)	256
5.2. Fear (<i>metus</i>)	272
5.3. Malice	286
5.4. Ignorance or error	287
5.5. Other factors affecting the formulation of the act of will	292
6. Lack of faith	295
7. Conflict between intentions	307
7.1. Simulation	307
7.2. Internal intentions mutually exclusive	324
8. Requirement of exteriorizing the act of will to receive the ordination	329

Chapter IV. Receipt of Holy Orders <i>per saltum</i>	339
1. Validity of orders received <i>per saltum</i>	341
1.1. The ban to receive ordination <i>per saltum</i> according to historical sources and legal texts	341
1.1.1. The period from patristic times to the nineteenth century	341
1.1.2. CIC 1917	357
1.1.3. The period from work on the revision of the Latin Church Code to present times	359
1.2. Possibility of receiving ordination <i>per saltum</i> according to non-legal texts	364
2. Effects of receiving episcopal ordination by men who are not presbyters	369
2.1. Omitting the presbyterate when receiving episcopal ordination – according to historical records and legal documents	369
2.2. Opinions of scholars	384
2.2.1. The validity of episcopal ordination with the simultaneous lack of sacerdotal power	385
2.2.2. Validity of episcopal ordination	386
2.2.3. Invalidity of episcopal ordination	390
2.3. Differences and dependencies between the presbyterate and the episcopate – the theological aspect	399
2.4. The rites of Holy Orders	415
Conclusion	427
Bibliography	447
1. Sources	447
2. Literature	462
Abstract	491